

Kwartiermakers Toekomst Accountancysector

Reactie via www.internetconsultatie.nl/aqiaccountancysector

Noordwijk, 31 augustus 2021

Geachte kwartiermakers,

Dank voor de mogelijkheid te reageren op het Consultatiedocument Audit Quality Indicators (hierna: "consultatiedocument"). In het consultatiedocument staan twee vragen centraal. Hierbij ontvangen jullie de reactie van V&A accountants-adviseurs. Hierin gaan wij in op uw twee vragen. Daar aan voorafgaand geven wij een overall en meer conceptuele beschouwing op de voorgestelde Audit Quality Indicators (hierna: "AQI's"). Na onze reactie op de twee vragen geven wij een overzicht van 'invloedsfactoren' op auditkwaliteit die wij vanuit onze eigen praktijk hebben geïdentificeerd. Tot slot lichten wij kort toe wat de activiteiten van V&A accountants-adviseurs zijn.

Conceptuele beschouwing AQI's

In deze paragraaf refereren wij aan beperkte (deels wetenschappelijke) literatuur. Dat heeft het gevaar van selectieve selectie, maar ons inziens betreft dit vooraanstaande, breed gedragen (geaccepteerde) literatuur.

Zoals Knechel et¹ al in hun artikel 'Audit Quality: Insights from the Academic Literature' (2013) aangeven en zoals in het consultatiedocument is vermeld, bestaat er geen consensus hoe auditkwaliteit te definiëren laat staan hoe auditkwaliteit te meten. Verschillende gebruikers van jaarrekeningen hebben verschillende perspectieven hoe zij tegen de auditkwaliteit aankijken. Wij zijn het met Knechel et al eens wanneer zij schrijven: *'While it would be ideal to define audit quality for what it "is," the reality is that researchers, regulators and professionals can often do no more than describe what high audit quality "is not," i.e., in terms of errors or deficiencies that reduce audit quality.'*

Dit sluit aan bij wat Nassim Taleb in zijn Incerto boekenreeks '*via negativa*' noemt: *'the principle that we know what is wrong with more clarity than what is right, and that knowledge grows by subtraction. Also, it is easier to know that something is wrong than to find the fix. Actions that*

¹ Knechel, W. R., Krishnan, G. V., Pevzner, M., Shefchik, L. B., & Velury, U. K. (2013). Audit quality: Insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(sp1), 385-421

remove are more robust than those that add because addition may have unseen, complicated feedback loops.'

De kwartiermakers beogen de black box rondom accountantscontroles verder te openen. Slechts sporadisch komt naar buiten dat een accountantscontrole goed of voldoende is geweest. Het lijkt erop dat een accountantscontrole nooit voldoende is, maar dat een accountantscontrole onvoldoende is of dat de kwaliteit van een controle niet bekend is (de black box). De AFM richt zich in haar rapportages ook niet op de controles die een voldoende scoren, maar op de controles die een onvoldoende scoren. Die laatste groep controles wordt ook nader toegelicht in de AFM rapportages; de eerste groep niet. In civiele zaken en rechtszaken is de focus (begrijpelijk) op wat er niet is gedaan of niet goed is gedaan. De accountancysector krijgt zo gezien alleen negatieve feedback. Dat is nog steeds zinnige feedback, omdat van fouten geleerd kan worden.

Ons advies is om geheel te stoppen met de ontwikkeling van AQI's die gericht zijn op een positieve bevestiging of indicatie van wat de (overall) auditkwaliteit is. Dat is een kansloze route. De negatieve effecten van AQI's (schijnzekerheid bij gebruikers, verkeerde interpretaties door gebruikers, een te enge focus op alleen de AQI's, 'gaming' in de rapportage over AQI's) lijken ons veel groter dan de gewenste en beoogde transparantie die AQI's geacht worden te creëren (als dat al wordt bereikt). Gebruikers van jaarrekeningen hebben de AQI's niet nodig om in gesprek te gaan met de accountant, voor zover ze dat gesprek überhaupt kunnen en willen aangaan. Daarnaast zijn wij van mening dat AQI rapportages zullen leiden tot onnodige administratieve lasten, terwijl er op de sector al heel veel druk bestaat.

Ons advies is: draai het om, en ontwikkel indicatoren die wijzen op een gebrek aan of vermindering van de auditkwaliteit. AQI's dus die zijn gericht op het verwijderen van negatieve invloedsfactoren. Deels is dat overigens al gedaan, zoals uit de volgende paragraaf blijkt. Tevens geven wij als advies om in plaats van een werkgroep AQIs een werkgroep 'advisering kaders kwaliteitstelsels' in het leven te roepen. Die werkgroep heeft ten doel om meer guidance te geven aan de praktijk over de inrichting van kwaliteitstelsels zodanig dat signalen dat de audit kwaliteit op enig punt onder druk staat, tijdig wordt gesignaleerd. Dit kan ook een link impliceren tussen rapportages van de AFM op kantoor niveau en de uitkomsten van het kwaliteitstelsel.

Reactie op centrale vragen

In het consultatiedocument zijn de volgende twee vragen opgenomen:

- I. Heeft u concrete suggesties om de bruikbaarheid van de voorgestelde set AQI's te verhogen? Denk bijvoorbeeld aan AQI's die volgens u nog toegevoegd zouden moeten worden of juist zouden moeten afvallen. Zie ook bijlage 3 met afgevallen AQI's.
- II. Welke AQI('s) zou u eventueel op een ander aggregatieniveau (bijvoorbeeld op het niveau van de controle-opdracht of dat van de individuele accountant) willen terugzien op het openbare AQI-dashboard?

Ad I.

Na onze conceptuele beschouwing over AQI's is ons overall advies om van de voorgestelde set AQI's te onderzoeken in hoeverre hier een negatieve variant van te ontwikkelen is. Los daarvan geven wij hierna een korte beschouwing op elke AQI:

#	AQI	Suggesties/beschouwing
1.	Betrokkenheid extern accountant	<p>De benodigde betrokkenheid van de extern accountant varieert per controle en hangt onder meer af van de complexiteit en de problematiek (issues die spelen). Een bepaalde minimale betrokkenheid is uiteraard vereist. Daarboven is het percentage uren op het totaal aantal uren nietszeggend. Een percentage van 18 kan te weinig zijn in een bepaalde controle, en in andere controles kan dit erg veel zijn.</p> <p><i>Via negativa: geen betrokkenheid is een indicatie van een gebrek aan kwaliteit. Laat accountantsorganisaties rapporteren over het aantal controles waarbij de betrokkenheid onder een nader te bepalen kritisch percentage komt en vraag daarbij om een toelichting.</i></p>
2.	Fouten in de jaarrekening	<p>Dit is in feite al een voorbeeld van een negatieve indicator (via negativa). Echter, in deze AQI worden negatieve scores (onvoldoendes) uit een inspectie samengevoegd met materiële afwijkingen in de jaarrekening uit voorgaand verslagjaar en met van onwaarde verklaarde oudere controleverklaringen. Deze laatste twee tekortkomingen zijn niet per definitie een signaal van een te lage auditkwaliteit en daarom ongeschikt als AQI. Een jaarrekening kan materieel tekortschieten als gevolg van nagekomen informatie. Dat is niet automatisch het controleteam te verwijten. Overigens wordt dat in het consultatiedocument ook reeds erkend (pag.18). Daarnaast is het de vraag of het niet vinden van materiële afwijkingen in de jaarrekening uit voorgaand verslagjaar het gevolg is van een goede controle vorig jaar of een matige controle dit verslagjaar (of dat beide verslagjaren goed of matig zijn gecontroleerd).</p> <p>Tevens geeft het absoluut aantal tekortkomingen of dossiers waarin tekortkomingen zijn geconstateerd geen vergelijkbare informatie zonder informatie over het aantal onderzochte dossiers en het totaal aantal dossiers/controles.</p> <p>In bijlage is ten aanzien van de uitkomsten van alle kwaliteitsinspecties aangegeven dat dit ook thematische (interne) inspecties kunnen zijn. Die leveren niet altijd overall scores voldoende/onvoldoende op, omdat op slechts een deel van de controle (thema) onderzoek is gedaan.</p>

#	AQI	Suggesties/beschouwing
3.	Fraude en continuïteit	<p><u>Fraude</u></p> <p>Grosso modo kun je stellen dat als een accountant slecht controleert (amper werkzaamheden uitvoert), dan vindt de accountant waarschijnlijk ook geen vermoedens van fraude. Maar maakt het bij deze AQI nog uit of dat vermoeden dan wel de identificatie van fraude bij de accountant vandaan komt, dan wel een andere bron heeft? De meeste fraudes worden door medewerkers, leveranciers/afnemers of banken ontdekt, en dat vinden wij niet eens opmerkelijk. Maar het heeft daarmee wel impact op de waarde die aan dit deel van de AQI kan worden toegekend.</p> <p>Tevens is hier de vraag of de fraude materieel moet zijn om in deze AQI te worden opgenomen. Het getuigt in zekere zin van nog meer auditkwaliteit als ook niet-materiële fraudes worden ontdekt. Daarnaast zien wij een gevaar van verschillende interpretaties van het begrip ‘vermoeden’ evenals het begrip materialiteit waardoor deze AQI tussen accountantsorganisaties niet te vergelijken is. Is de onderkenning van een frauderisico ook al een vermoeden? Ons lijkt van niet, maar je kunt beargumenteren dat dit wel het geval is.</p> <p><i>Via negativa: laat accountantsorganisaties rapporteren over het aantal klanten waarbij fraudes zijn ontdekt, al dan niet gekoppeld met de vraag in hoeverre die fraude door het controleteam redelijkerwijs ontdekt had kunnen worden (in de wetenschap dat fraudes soms tussen twee controles in wordt ontdekt en afgedaan).</i></p> <p><u>Continuïteit</u></p> <p>Het percentage aangepaste controleverklaringen vanwege (dis)continuïteit zal meebewegen (al dan niet met een vertraging) met economische ontwikkelingen. En binnen sectoren kan het effect daarvan vervolgens sterk verschillen. Wij zien niet in hoe een hoog of laag percentage aangepaste controleverklaringen een AQI is, ook niet in vergelijking met andere accountantsorganisaties.</p> <p>Er ontstaat evenwel een incentive om meer van dergelijke aangepaste controleverklaringen te vertrekken, indien de perceptie is dat dit een indicator van auditkwaliteit is.</p> <p><i>Via negativa: laat accountantsorganisaties rapporteren over het aantal organisaties dat failliet is gegaan zonder dat sprake is geweest van een aangepaste controleverklaring vanwege (dis)continuïteit in de x-aantal jaren voorafgaand aan het</i></p>

#	AQI	Suggesties/beschouwing
		<i>faillissement. Koppel dit tevens aan het aantal controles waarbij in dergelijke gevallen geen sprake is geweest van een consultatie op de beoordeling van de continuïteitsveronderstelling.</i>
4.	Kwaliteit verhogende maatregelen	<p>Hoewel in de kern dit een ‘aantrekkelijke’ AQI is, in de zin dat van de aangegeven kwaliteit verhogende maatregel redelijkerwijs een kwaliteitsverhogend effect mag worden verwacht, kan dit op onderdelen leiden tot nietszeggende hoge scores. Zo is het in het niet-OOB segment niet ongebruikelijk dat een fiscalist meekijkt met de VPB en/of BTW positie. Of dat een fiscalist wordt bevraagd over een loonheffing vraagstuk. Dan leidt deze maatregel al snel tot een 80% of hogere score. En hoe telt dit punt mee, indien de klant zelf een externe fiscalist inschakelt, waar het controleteam contact mee heeft?</p> <p>Ook kan deze AQI vatbaar zijn voor ‘gaming’. Het is voor accountantsorganisaties aantrekkelijk om op alle jaarrekeningen een tweede lezing te laten doen (niet ongebruikelijk) en dit als consultaties over verslaggeving mee te laten tellen.</p> <p>Het percentage ‘Inzet van forensische specialisten’ moet wellicht worden gerapporteerd in een getal met meerdere cijfers achter de komma om tot een goede vergelijking te komen.</p> <p>In de basis vinden wij dit een prima AQI, maar de vraag is of hiermee het beoogde inzicht wordt verkregen en of daarmee dan een goede vergelijking tussen accountantsorganisaties kan worden gemaakt.</p>
5.	Kwaliteitsbeheersings-systeem	<p>In het consultatiedocument is reeds aangegeven dat het aantal bevindingen deels afhankelijk is van de reikwijdte of diepgang van de monitoring. Dat maakt deze AQI al minder sterk.</p> <p>Verder vragen wij ons af of de gerapporteerde bevindingen en tekortkomingen gerelateerd moeten zijn aan controle opdrachten, of dat dit breder geldt. Veel stelsels van kwaliteitsbeheersing hebben een bredere focus dan alleen de controle activiteiten van een accountantsorganisatie.</p> <p>De premisse dat deze AQI niet afhankelijk is van de omvang van de accountantsorganisatie, is goed verdedigbaar. Immers, deze AQI ziet op het stelsel van kwaliteitsbeheersing, en dat stelsel moet goed werken ongeacht de omvang van de</p>

#	AQI	Suggesties/beschouwing
		<p>accountantsorganisatie. Of dat in de praktijk ook het geval is, betwijfelen wij.</p> <p>Tot slot kan deze AQI door gebruikers mogelijk niet goed worden geïnterpreteerd zonder kennis van de Wta, NVKS en ISQC 1 (ISQM 1).</p>
6.	Cultuur	<p>Cultuur en kwaliteit hebben een relatie. Of medewerkersbetrokkenheid, uitgedrukt in een schaal van 1 tot 10, een indicatie is voor de auditkwaliteit betwijfelen wij. Wij zijn bang dat dit een te simplistische vertaling is van een minder goed grijpbaar aspect van cultuur, laat staan de vertaling daarvan naar audit kwaliteit.</p>
7.	Verloop in controleteam	<p>Blijkens het consultatiedocument is een verloop van 0% niet goed (geen frisse blik), maar van 100% ook niet (geen stabiliteit en geen behoud van kennis van de klant en meer tijd voor extra begeleiding). Alhoewel we dit onderschrijven, maakt dat deze AQI wel lastig te interpreteren. Daarnaast kan als gevolg van innovatie meerdere jaren op rij sprake zijn van een negatief percentage ‘teamomvang’. Is dat dan fout of goed?</p> <p><i>Via negativa: laat accountantsorganisaties rapporteren over de onderbezetting in teams en/of het aantal overuren per teamlid/functie. De passende omvang van het team is belangrijker dan de procentuele wijzigingen.</i></p>
8.	Innovatiebereidheid	<p>Deze AQI is vatbaar voor verschillende interpretaties en daarmee voor ‘gaming’, gelet op de ruimte voor interpretatie.</p> <p>Tevens gaan veel innovatietrajecten gepaard met een forse tijdsbesteding van eigen medewerkers. Mogen deze kosten worden meegenomen in deze AQI, en zo ja, tegen welk uurtarief? En onderdeel van innovatie is implementatie via trainingen. Zijn dat ook kosten die vallen onder deze AQI?</p>
9.	Budgetoverschrijding	<p>Deze AQI lijkt ons dubbel interpreteerbaar. Een budgetoverschrijding van meer dan 25% is een indicatie dat er (forse) budgetdruk was (negatieve perceptie). Anderzijds laat deze AQI zien dat teams de uren hebben gemaakt die zij nodig achten, ongeacht het afgesproken budget (positieve perceptie).</p> <p>Aanvullend vragen wij ons af of een controle met meer dan 25% budgetoverschrijding, waarbij de budgetoverschrijding nadien wordt betaald door de klant, een andere auditkwaliteit oplevert dan wanneer de klant nadien de budgetoverschrijding niet</p>

#	AQI	Suggesties/beschouwing
		<p>betaalt. Ergo, deze AQI is deels afhankelijk van factoren die niet direct een relatie hebben met auditkwaliteit.</p> <p>Tot slot komt de onderliggende aanname (structureel onbetaald meerwerk; zie bijlage 1 van het consultatiedocument) niet tot uiting in deze AQI.</p>
10.	Opdrachtgevers-tevredenheid	<p>De voorgestelde onderwerpen waarop opdrachtgevers en management worden bevraagd kan nuttige informatie opleveren. Deze AQI is lijkt ons echter wel vatbaar voor verschillende (en wellicht verkeerde) interpretaties. Dit houdt mede verband met het feit dat tevredenheid ook een containerbegrip is en veel facetten omvat. Tegelijk weten we ook uit academische literatuur (Behn et al 1997) dat opdrachtgevers niet per definitie een hoge mate van skepticisme waarderen. En dat is nu net wel van belang in het kader van audit kwaliteit.</p>

Ad II.

Omdat wij vrijwel alle voorgestelde set AQI's in meer of mindere mate onbruikbaar vinden, komen wij niet toe aan de vraag welke AQI's (van de voorgestelde set AQI's) wij op een ander aggregatieniveau zouden willen terugzien.

Suggesties voor ander AQI's

Vanuit onze ervaringen (zie de volgende paragraaf voor een andere toelichting op onze activiteiten) hebben wij diverse invloedsfactoren (of 'drivers') voor auditkwaliteit of juist bedreigingen van auditkwaliteit onderkend. Twee in onze optiek belangrijke invloedsfactoren zijn tijdsdruk en budgetdruk. Budgetdruk komt terug in de voorgestelde set AQI's, zij het dat wij de voorgestelde AQI niet geschikt vinden. Het onderwerp tijdsdruk zien wij in het geheel niet terugkomen in het consultatiedocument, ook niet in bijlage 3 (afgevallen AQI's). Hier zou wat ons betreft echter prioriteit aan moeten worden gegeven.

Aanvullend identificeren wij de diverse andere invloedsfactoren voor auditkwaliteit of juist bedreigingen van auditkwaliteit, onderscheiden naar categorie. Deze zijn in een overzicht hieronder opgenomen. Het overzicht met invloedsfactoren is niet volledig. Daarnaast zijn de invloedsfactoren niet allemaal losstaand; sommige hebben invloed op elkaar en kunnen (moeten) in samenhang gezien worden.

Enkele van de invloedsfactoren komen reeds terug in de voorgestelde set AQI's. Niet al deze invloedsfactoren zijn goed te meten en/of te vertalen naar een AQI, maar ze kunnen een vertrekpunt vormen voor de herontwikkeling van de AQI's.

Categorie	Invloedsfactoren auditkwaliteit (of bedreiging daarvan)
Klant	<ol style="list-style-type: none"> 1. Typologie en aard van de activiteiten 2. Complexiteit (sector, (groeps)structuur, geografische spreiding) 3. Kwaliteit AO/IB 4. Invulling financiële functies (kennis en kunde, capaciteit) 5. Complexiteit IT-landschap 6. Beschikbaarheid data en documentatie (kwaliteit en tijdigheid) 7. Medewerking en openheid (corrigeren afwijkingen, opvolgen adviespunten) 8. Drukfactoren op management (beloning, verwachtingen aandeelhouders en externe financiers, etc.)
Situatie/context	<ol style="list-style-type: none"> 9. Tijdsdruk en deadlines 10. Budgetdruk
Team (als geheel) en opdracht	<ol style="list-style-type: none"> 11. Samenstelling en opbouw (inclusief ervaringen) 12. Urenbesteding (eventueel gewogen uren 'ervaringsuren) 13. Team sfeer / team spirit en zelfvertrouwen team(leden) 14. Lerend vermogen teamleden en leergierigheid 15. ViO (bedreigingen onafhankelijk) 16. Inzicht in de klant en begrip van het verdienmodel en de markt waarin de klant opereert (geldt ook voor not-for-profit) 17. Mate van zelfreflectie (hebben we voldoende gedaan en het goed gedaan?) 18. Kritische houding, vragende geest en analytisch vermogen 19. Communicatieve vaardigheden (mondeling en schriftelijk) 20. Up to date zijn met wet- en regelgeving (Wwft, RJ, NV COS, etc.) 21. OKB op de controleopdracht 22. Consultaties 23. Inzet specialisten
Extern accountant	<ol style="list-style-type: none"> 24. Betrokkenheid extern accountant 25. Omvang klantenportefeuille 26. Proces management – geldt ook voor managers 27. Stijl van delegeren en review (feedback) – geldt ook voor managers
Overige teamleden	<ol style="list-style-type: none"> 28. Werk- en studiebelasting
Accountantsorganisatie	<ol style="list-style-type: none"> 29. Beschikbaarheid medewerkers 30. Stelsel kwaliteitsbeheersing (o.a. OKB's, consultatieprocedure, sjablonen en guidance, bemensing) 31. Commerciële doelstellingen (winstdeling, omgang van budgetoverschrijdingen)

Categorie	Invloedsfactoren auditkwaliteit (of bedreiging daarvan)
Cultuur en gedrag	32. Sfeer binnen bestuur en partnerteam
	33. Fouten mogen en durven maken
	34. Drempel voor hulp vragen en sparren
	35. Belonende versus bestraffende cultuur

Daarnaast lijkt het ons goed als vanuit de sector onderzoek wordt gedaan naar de diverse intern bij accountantsorganisaties uitgevoerde oorzakenanalyses bij incidenten. Dergelijke analyses maken wij op verzoek van onze klanten (accountantsorganisaties) met enige regelmaat en leveren veel waardevolle informatie op over wat er fout is gegaan en zijn daarmee een bron van leerpunten (de lerende organisatie). Deze informatie en inzichten zijn echter op sectorniveau niet beschikbaar, waardoor de sector als geheel onvoldoende lessen leert uit dergelijke incidenten.

Activiteiten V&A accountants-adviseurs

De reden dat wij onderstaande toelichting op onze activiteiten hebben opgenomen in deze reactie op het consultatiedocument is om te benadrukken dat wij onze reactie niet zomaar uit de losse pols hebben opgesteld, maar deze hebben gebaseerd op vele jaren aan relevante werkervaring op het gebied van auditkwaliteit.

V&A accountants-adviseurs is sinds haar oprichting op 30 september 2010 werkzaam voor accountantsorganisaties. Wij voeren externe OKB's en kwaliteitsreviews (inspecties) uit, beantwoorden vaktechnische consultaties (controle, verslaggeving, Wwft, NOW, etc.). Daarnaast voeren wij op verzoek van onze klanten (accountantsorganisaties) oorzaakanalyses uit op uitgevoerde controleopdrachten. Dit laatste doen wij samen met onze gedragsdeskundige, omdat de oorzaak van tekortkomingen of onvoldoende auditkwaliteit vrijwel altijd ook een gedragscomponent bevat. Wij zijn een van de weinige organisaties in onze sector die een psycholoog hebben opgenomen in het team.

Tevens ondersteunen wij accountantsorganisaties op het gebied van compliance (invullen of ondersteunen van de compliance functie) en het stelsel van kwaliteitsbeheersing (inrichting, monitoring).

Tot slot geven wij training aan accountantsorganisaties en bieden wij e-learning programma's aan. Een ander voorbeeld waarin wij ons onderscheiden is dat wij podcasts aanbieden waarin tuchtzaken worden besproken. Op deze wijze willen wij de te leren lessen uit tuchtzaken toegankelijk en breder bereikbaar maken voor accountantsorganisaties.

Wij zijn gaarne bereid u een nadere toelichting te geven op deze reactie en/of verder met u in gesprek te gaan.

Namens V&A accountants-adviseurs,
met vriendelijke groet,

Drs. A.S. (Albert) Bosch RA